

Asia: VN/12646/2020

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kolmansien maiden kansalaisten maahantulon ja oleskelun edellytyksistä tutkimuksen, opiskelun, työharjoittelun ja vapaaehtoistoiminnan perusteella annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Luonnos lakiehdotukseksi on kattava ja huolellisesti laadittu; se ottaa monitahoisesti huomioon opiskelija-tutkijan tilanteen. Kun lähtökohtana on globaali kilpailu osaajista, valmistelussa on myös ansiokkaasti vertailtu eräiden muiden maiden toimenpiteitä ao. asiassa.

Lakiehdotuksessa mainitut muutokset parantavat kolmansista maista saapuvien opiskelija-tutkijoiden asemaa merkittävästi ja lisäävät osaltaan Suomen houkuttelevuutta. Lakiehdotuksessa on pureuduttu nykytilanteessa ilmeneviin haasteisiin koskien lyhytaikaisia oleskelulupia ja niihin liittyvää epävarmuutta voida jatkaa opintoja tai tutkimustyötä Suomessa. Toimenpide-ehdotukset vastaavat näihin nykytilan haasteisiin erinomaisella tavalla.

Kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden osalta esitys oleskeluvan myöntämisestä koko tutkinnon ajaksi on kannatettava. Se sujuvoittaa prosessia, vähentää byrokratiaa ja opiskelijoiden kokemaa epävarmuutta. Esityksellä lienee positiivisia vaikutuksia myös opintojen etenemiseen, kun jatkuvan oleskeluluvan saaminen mahdollistaa opintoihin keskittymisen tiiviimmin ja edellytykset pysyvän oleskeluluvan saamiseen opintojen päätyttyä ja työelämään siirryttäessä paranevat. Näin mahdollisimman moni koulutettu ja osaava maahanmuuttaja jäisi ja kotoutuisi maahan osaksi suomalaista yhteiskuntaa. Samaa tavoitetta tukee esityksen kohta opintojen päättymisen jälkeisen jatko-oleskeluluvan myöntämisestä kahdeksi vuodeksi.

Lakiehdotus vastaa tarkoituksenmukaisesti niihin taitekohtiin, jotka tutkijatyön rahoitusmekanismi tuo, lyhyet rahoitusjaksot apurahoina tai työsuhteina. Yliopiston näkökulmasta tohtorintutkintoa suorittavat täytyy rinnastaa ryhmään, joka saisi oleskeluluvan koko tutkinnon suorittamisen

kestoiseksi. Vaikka tutkinnon suorittamisen aikaa ei tohtorintutkinnossa ole laissa rajattu, tohtorintutkinnon tavoitteellinen suoritus aika on neljä vuotta. Tästä syystä ensimmäinen lupa tulisi myöntää nelivuotisena. Malli olisi siis 4 + 2, jolloin neljä vuotta tutkinnon suorittamiseen sekä ehdotuksen mukaisesti valmistumisen jälkeiset kaksi vuotta.

Nyt ehdotetussa mallissa tohtorikoulutettavat jäisivät selvästi huonompaan asemaan muihin tutkijoihin ja opiskelijoihin verrattuna ja he joutuisivat edelleen usein vuosittain hakemaan uutta lupaa. Tilanne, jossa väitöskirjatyön rahoitus katkeaa kesken työn, johtaa nykymallissa siihen, että tohtorikoulutettava joutuu poistumaan maasta ja ohjaussuhde ja väitöskirjatutkimus keskeytyvät. Juuri näihin tilanteisiin lakimuutoksella tulisi saada parannus. Jatkorahoituksen hankkiminen ja ohjaussuhteen ylläpito onnistuvat helpommin, kun henkilö voi oleskella Suomessa.

Tohtorikoulutuksessa ei ole myöskään aina mielekästä tarkastella tohtoriopintoja ja siirtymistä työelämään peräkkäisinä ja toisistaan erillisinä tapahtumina. Kuten keväällä 2021 työskennellyt OKM:n asettama tutkijanuratyöryhmä esitti kesäkuussa julkistetussa loppuraportissaan, yhteistyötä elinkeinoelämän kanssa tulisi sisällyttää nykyistä enemmän jatkokoulutuksen eri vaiheisiin. Tämä koskee erityisesti kansainvälisiä tutkinto-opiskelijoita. Jatkokoulutettavien 4+2 -malli tukisi myös tätä pyrkimystä kun työllistymisen kannalta oleelliset verkostot ja työllistyminen rakentuvat jo ennen tohtorintutkinnon suorittamista.

Ehdotamme, että myös tohtorikoulutettavilla pidemmässäkin luvassa olisi riittävää osoittaa ensimmäisen vuoden tulot vastaavasti kuin opiskelijoilla. Lisäksi toivomme, että tohtorikoulutettavien kohdalla tulorajaa tarkastetaan hieman alaspäin.

Lakiehdotuksen linjaukset edesauttavat korkeakouluja rekrytoimaan opiskelija-tutkijoita. Esitetyt lakimuutokset lisäävät olennaisilta osin ulkomaalaisen tutkijan edellytyksiä integroitua Suomen yhteiskuntaan ja sitoutua opintoihinsa tai työhönsä sekä vakiinnuttaa elämänsä Suomessa. Niin ikään tutkimuksen valmistuttua työnhakua tai yritystoiminnan aloittamista varten myönnettävän oleskeluoikeuden laajentaminen kaksivuotiseksi on linjauksen mukainen uudistus, joka myötävaikuttaa osaajien pysymiseen Suomessa.

Esityksessä kaavaillaan, että opiskelijoiden oleskelulupatyypin muuttaminen mahdollistaisi työnhakuluvan myöntämisen opiskelijoillekin jatkuvana opintojen suorittamisen jälkeen, mikä nostaisi todennäköisyyttä saada heidät jäämään maahan ja työelämän palvelukseen. Näitä muutoksia ovat tukemassa esimerkiksi Talent Boost -toimenpideohjelma ja SIMHE-vastuukorkeakoulujen tarjoamat palvelut. Korkeakouluille on tarjottava jatkossakin lisätukea panostuksiin korkeakoulutettujen maahanmuuttajien ohjaukseen, työelämäyhteistyön edelleen kehittämiseen ja alueellisen yritystoiminnan huomioimiseen ulkomaalaistaustaisten asiantuntijoiden integroimisessa työelämään.

Pidämme tärkeänä, että korkeakoulut ja kotouttamista tarjoavat tahot tiivistävät yhteistyötä. Esimerkiksi kotoutumispalveluista voisi antaa tietoa jo oleskeluluvan päätöksen yhteydessä, jotta opiskelija halutessaan voi hyödyntää Suomessa vietettyä aikaa alusta alkaen ja parantaa mahdollisuuksia jäädä valmistumisen jälkeen Suomeen työskentelemään.

Esityksen tavoitetta tukisi myös kannanotto suomen tai ruotsin kielen taidon tarpeeseen työmarkkinoilla ja uralla etenemisessä. Korkea-asteen koulutusta edellyttävissä ammateissa hyvä tai erinomainen suomen tai ruotsin kielen taito on yksi keskeisistä työvälaineistä, jota toisaalta on vaikea kehittää riittävälle tasolle ilman kosketusta oman alan työelämään. Olisi hyvä, jos suomen tai ruotsin opintoja edellytettäisiin suoritettavaksi osana korkeakoulussa tehtävää tutkintoa, jolloin pystyttäisiin välttämään se, että kieliopinnot aloitetaan vasta opintojen päätyttyä, kun olisi aika siirtyä työelämään ja päätetäänkin jäädä Suomeen. Kielitaidon vaatimus on vahvasti läsnä, kun puhutaan kansainvälisten opiskelijoiden ja osaajien mahdollisuuksista jäädä tänne töihin ja edetä urallaan. Esimerkiksi tietokirjailija ja yritysconsultti Anu Partanen kirjoittaa kolumnissaan (HS.10.8.2021), että Suomeen tuleva huippuosaja saattaa arvella asuvansa maassa vain muutamia vuosia, eikä hänellä silloin liene motivaatiota opiskella suomen kieltä. Tällöin työnantajan on vaikea hyödyntää häntä täysi-mittaisesti, ja samalla maahan- muuttanut itse pysyy erillään suomalaisesta yhteis-kunnasta. Mikäli kieliopinnot sidottaisiin opintoihin tai tutkijan suomen tai ruotsin kielen oppimista tuettaisiin työajalla, luotaisiin paremmat edellytykset maassa pysymiseen.

Luonnoksessa mainitaan Opetushallituksen hallinnoima Suomea Suomessa -harjoitteluohjelma, jonka kautta Suomeen tulee ulkomaisten yliopistojen suomen kielen opiskelijoita. Monet ovat päätyneet Suomeen pysyväisluonteisesti ja saaneet harjoittelun aikana tärkeitä kontakteja Suomessa. On ollut valitettavaa, että viime vuosina (2019–2021) esim. venäläiset ja kiinalaiset eivät ole voineet osallistua ohjelmaan luonnoksessa mainitun lupakategorian puuttumisen vuoksi. On tärkeää, että ohjelmaan osallistuminen on jatkossa mahdollista myös EU-maiden ulkopuolelta tuleville.

Lakiehdotuksen toimeenpano edellyttää viranomaistahojen prosessien ja toimintatapojen muutosta. Lakiehdotus tuo myös lisäkustannuksia mm. saapujien kotikunta- ja sosiaaliturvaoikeuteen liittyen. On huolehdittava, että viranomaistahojen resurssointi on riittävä mahdollistaen lakiehdotuksen sujuvan toimeenpanon ja tavoiteltujen tuloksien saavuttamisen opiskelija-tutkijoiden oleskelulupastatukseen liittyen.

Björn Piia
Turun yliopisto

Våg Hans
Turun yliopisto